

ЗМІСТ

<i>Шановні семикласники!</i>	3
<i>Шановні вчителі!</i>	4
<i>Шановні батьки!</i>	4

Розділ 1. ЦІЛІ ВИРАЗИ

§ 1. Вирази зі змінними. Цілі раціональні вирази. Числове значення виразу	5
§ 2. Тотожні вирази. Тотожність. Тотожне перетворення виразу. Доведення тотожностей	11
§ 3. Степінь з натуральним показником	17
§ 4. Властивості степеня з натуральним показником	23
§ 5. Одночлен. Стандартний вигляд одночлена	31
§ 6. Множення одночленів. Піднесення одночленів до степеня	35
<i>Домашня самостійна робота № 1</i>	40
<i>Завдання для перевірки знань до § 1 – § 6</i>	41
<i>З історії математичного олімпіадного руху України</i>	43
§ 7. Многочлен. Подібні члени многочлена та їх зведення. Степінь многочлена	46
§ 8. Додавання і віднімання многочленів	52
§ 9. Множення одночлена на многочлен	58
§ 10. Розкладання многочленів на множники способом винесення спільного множника за дужки	64
§ 11. Множення многочлена на многочлен	70
§ 12. Розкладання многочленів на множники способом групування	76
<i>Домашня самостійна робота № 2</i>	80
<i>Завдання для перевірки знань до § 7 – § 12</i>	81
§ 13. Квадрат суми і квадрат різниці	82
§ 14. Розкладання многочленів на множники за допомогою формул квадрата суми і квадрата різниці	89
§ 15. Множення різниці двох виразів на їх суму	93
§ 16. Розкладання на множники різниці квадратів двох виразів	98
§ 17. Сума і різниця кубів	102
§ 18. Застосування кількох способів розкладання многочленів на множники	107
<i>Домашня самостійна робота № 3</i>	114
<i>Завдання для перевірки знань до § 13 – § 18</i>	115
<i>Вправи для повторення розділу 1</i>	116
<i>Про фундаторів математичних олімпіад в Україні</i>	126

Розділ 2. ФУНКЦІЇ

§ 19. Функція. Область визначення і область значень функції. Способи задання функцій. Функціональна залежність між величинами як математична модель реальних процесів	130
§ 20. Графік функції. Графічний спосіб задання функції	140
§ 21. Лінійна функція, її графік та властивості	148
<i>Домашня самостійна робота № 4 . . . . .</i>	159
<i>Завдання для перевірки знань до § 19 – § 21 . . . . .</i>	161
<i>Вправи для повторення розділу 2 . . . . .</i>	162

Розділ 3. ЛІНІЙНІ РІВНЯННЯ ТА ЇХ СИСТЕМИ

§ 22. Загальні відомості про рівняння	165
§ 23. Лінійне рівняння з однією змінною	169
§ 24. Розв'язування задач за допомогою лінійних рівнянь. Рівняння як математична модель задачі	176
§ 25. Лінійне рівняння з двома змінними	184
§ 26. Графік лінійного рівняння з двома змінними	188
§ 27. Система двох лінійних рівнянь з двома змінними та її розв'язок. Розв'язування систем лінійних рівнянь з двома змінними графічно	193
§ 28. Розв'язування систем двох лінійних рівнянь з двома змінними способом підстановки	201
§ 29. Розв'язування систем двох лінійних рівнянь з двома змінними способом додавання	206
§ 30. Розв'язування задач за допомогою систем лінійних рівнянь	211
<i>Домашня самостійна робота № 5 . . . . .</i>	216
<i>Завдання для перевірки знань до § 22 – § 30 . . . . .</i>	218
<i>Вправи для повторення розділу 3 . . . . .</i>	219
<i>Завдання для перевірки знань за курс алгебри 7 класу</i>	226
<i>Задачі підвищеної складності . . . . .</i>	226
<i>Відомості з курсу математики 5–6 класів . . . . .</i>	235
<i>Вправи на повторення курсу математики 5–6 класів . . . . .</i>	241
<i>Відповіді та вказівки до вправ . . . . .</i>	243
<i>Предметний покажчик . . . . .</i>	253

Розділ 1.

Цілі вирази

У цьому розділі ви:

- **пригадаєте**, що таке числові і буквені вирази, вирази зі степенями, значення виразу;
- **ознайомитеся** з поняттями одночлена і многочлена, тотожності, тотожно рівних виразів;
- **навчитеся** виконувати арифметичні дії з одночленами і многочленами, тотожні перетворення виразів, застосовувати формули скороченого множення і властивості степенів, розкласти многочлени на множники.

§ 1. ВИРАЗИ ЗІ ЗМІННИМИ. ЦІЛІ РАЦІОНАЛЬНІ ВИРАЗИ. ЧИСЛОВЕ ЗНАЧЕННЯ ВИРАЗУ

Числові вирази утворюють із чисел за допомогою знаків дій і дужок. Наприклад, числовими виразами є:

$$12 \cdot 3 - 9; 1,2^3; 5\frac{1}{7} - \left(5,7 : 3 + 1\frac{7}{9}\right) \text{ тощо.}$$

Число, що є результатом виконання всіх дій у числовому виразі, називають *значенням виразу*.

Оскільки $12 \cdot 3 - 9 = 36 - 9 = 27$, то число 27 є значенням числового виразу $12 \cdot 3 - 9$.

Якщо числовий вираз містить дію, яку неможливо виконати, то кажуть, що вираз не має смислу (змісту). Наприклад, вираз $5 : (8 : 2 - 4)$ не має смислу, бо $8 : 2 - 4 = 0$ і наступну дію $5 : 0$ виконати неможливо.

Окрім числових виразів, у математиці зустрічаються вирази, що містять букви. Такі вирази ми називали буквеними.

Приклад 1. Нехай необхідно знайти площу прямокутника, довжина якого дорівнює 10 см, а ширина – b см.

За формулою площі прямокутника маємо: $S = 10b$. Якщо, наприклад, $b = 3$, то $S = 30$, а якщо $b = 7$, то $S = 70$. У виразі $10b$ буква b може набувати різних значень, тобто її значення можна змінювати. При цьому буде змінюватися і значення виразу $10b$. Оскільки значення b може змінюватися (набувати різних, у даному випадку додатних значень), то букву b в такому виразі називають *змінною*, а сам вираз $10b$ – *виразом зі змінною*.

Наприклад, вирази $5 + a$; $2(b - 3x)$; $\frac{c-5p}{d}$ є виразами зі змінними.

Вирази зі змінними утворюють із чисел та змінних за допомогою знаків арифметичних дій і дужок.

Якщо у вираз зі змінними замість змінних підставимо певні числа, то одержимо числовий вираз. Його значення називають *числовим значенням виразу* для вибраних значень змінних.

Приклад 2. Знайти значення виразу:

$$1) (5 + b) : 4, \text{ якщо } b = 0; -2; \quad 2) \frac{a-c}{12}, \text{ якщо } a = 17, c = -5.$$

Розв'язання. 1) Якщо $b = 0$, то $(5 + b) : 4 = (5 + 0) : 4 = 1,25$; якщо $b = -2$, то $(5 + b) : 4 = (5 + (-2)) : 4 = 0,75$.

$$2) \text{ Якщо } a = 17, c = -5, \text{ то } \frac{a-c}{12} = \frac{17-(-5)}{12} = \frac{22}{12} = 1\frac{5}{6}.$$

Вираз, який містить лише дії додавання, віднімання, множення, ділення та піднесення до степеня, називають *раціональним виразом*. Наприклад, раціональними є вирази:

$$2a - m; \quad \frac{p+2q}{9}; \quad -\frac{2}{3}(x-9+y); \quad \frac{5+x}{m}; \quad \frac{17}{x^2-3}; \quad a+b-\frac{1}{c}.$$

Раціональний вираз, який не містить ділення на вираз зі змінною, називають *цілим раціональним виразом*. Якщо в раціональному виразі є ділення на вираз зі змінною, його називають *дробовим раціональним виразом*. Три перших з поданих вище виразів – цілі, а три останніх – дробові.

Вирази зі змінними використовують для запису формул.

Наприклад, $s = vt$ – формула відстані; $P = 2(a + b)$ – формула периметра прямокутника; $n = 2k$ (де k – ціле число) – формула парного числа; $n = 2k + 1$ (де k – ціле число) – формула непарного числа; $n = 7k$ (де k – ціле число) – формула числа, кратного числу 7.

Вирази, що не є раціональними, розглядатимемо в старших класах.

А ще раніше...

Поява букв і знаків арифметичних дій у математичних записах є результатом розвитку математичної науки. У своїх працях шукане невідоме число стародавні єгипетські вчені називали «хау» (у перекладі – «купа»), а знаки математичних дій взагалі не вживали, записуючи усе переважно словами. І хоча потреба у використанні знаків математичних дій виникла ще у Стародавньому Єгипті, з'явилися вони набагато пізніше. Замість знаків додавання і